

Nr 390.

Av herr **von Heland**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsväsendets ordnande.*

Stort inflytande på operationsdugligheten hos en försvarsorganisation har givetvis personalens militära duglighet. Självfallet är emellertid, att själva den organisatoriska beskaffenheten hos de olika truppförbanden, deras sammansättning och avvägning i förhållande till varandra, deras vapenutrustning och övriga materialtillgång m. m. utövar ett avgörande inflytande på operationsdugligheten. Det är uppenbart, att enbart misstanken om en mindre ändamålsenlig organisation är ägnad att direkt förminska dess värde. En viktig omständighet är utan tvivel, att organisationen äger personalens förtroende. Den struktur hos truppförbanden, som legat till grund för försvarskommissionens organisatoriska och ekonomiska kalkyler, torde i stort vara ägnad att fylla sist angivna villkor. Trots detta omdöme vågar jag ifrågasätta, huruvida i visst avseende den organisation, som går igen i de olika förslagen från försvarskommissionen, inte är i visst avseende föråldrad.

I utländska arméer synes man alltmer gå in för lätttrörliga motoriserade förband med stark eldkraft. Försvarskommissionen föreslår endast ett sådant förband och fasthåller i övrigt vid sex relativt tungrodda arméfördelningar, och detta i vårt långsträckta land. Kommissionen har dock förutsett, att frågan om uppsättandet av s. k. mekaniserade trupper inom vår armé skulle av de militära myndigheterna med uppmärksamhet följas. Att det under de sista åren skett en omvärdering av de operativa enheternas struktur, torde vara påtagligt, att den betydelse, man fäster vid lätttrörlighet, framgick i sin ytterlighet vid ryska manövern vid Kiev september 1935. Enligt uppgift hoppade under denna fälttjänstövning med hjälp av fallskärm i två omgångar från 11 flygplan 1,200 man, iförda full fältutrustning och med lätta kulsprutor. De samlades efter landningen och gingo sedan till anfall mot en fientlig flygplats, vilken intogs. Därefter landade ett stort antal transportplan på flygfältet, och på ett fåtal timmar hade man landsatt icke mindre än 2,500 man, 10 kanoner, 2 bilar och en liten stridsvagn. Betecknande för det värde man i Ryssland sätter på rationell maskinell organisation är det tal, ordföranden i folkkommisariernas råd, Molotow, höll vid Sovjetunionens centralkommittés sammanträde den 10 januari, vari han bl. a. yttrade: »Vi måste bringa vårt nationella försvar till den största höjd. Vi måste avsevärt förstärka vårt stridsvagnsvapen, vårt bombflyg och vårt artilleri och utbygga det kemiska vapnet.»

Underrättelser under sista året från andra länder belysa också den betydelse, man alltmer vill tillerkänna lätttrörliga enheter med stark eldkraft. Enligt Deutsche Allgemeine Zeitung den 29 september 1935 utförde hösten 1935 det helt motoriserade regementet, »General Göring», en förflyttning under flygskyddad marsch från Berlin, där regementet stod som reserv till högsta ledningens förfogande, till Jena. Dagsmarschernas längd uppgick till i genomsnitt 200 km. om dagen.

Enligt Deutsche Wehr, sid. 164/1936, hade garnisonen i Wien den 14 februari anordnat en större övning sydväst om staden. För första gången deltog då de nya vapen och stridsmedel, som nu infogats i försvarsorganisationen. På försök hade organiserats en pansarbilbataljon, som bestod av lätta och tunga pansarbilar samt lätta 2-mansstridsvagnar. Under övningen visades inför talrika militära och civila åskådare (även skolbarn) bl. a. stridsvagnsanfall, infanteriets avslående av sådant anfall, strid mellan pansarbilar och stridsvagnar m. m.

Vilken vikt man i England fäster vid mekaniserade enheter, framgår tydligt av underrättelser därifrån. Det kan hänvisas till det den 3 mars av engelska regeringen offentliggjorda »White Paper», angivande planerna för försvarets stärkande, samt det den första veckan i mars offentliggjorda budgetförslaget för samtliga försvarsgrenar. I tidningspressen har frågan bl. a. avhandlats i Times den 5, 6 och 7 mars 1936, och War Office har officiellt meddelat, att en betydande omorganisation är förestående av såväl infanteri- som kavalleriförband.

Motiven för kavalleriets omorganisation angivas vara, att kavalleridivisionen i nuvarande organisation saknat den snabbhet, den slagkraft och de möjligheter att utsträcka verkan över ett vidsträckt område, som krävas av lätta (mobila) trupper i ett modernt krig, där motoriserade förband komma till användning. Stridsvagnsbrigaden måste också kunna erhålla stöd av lika lätttrörliga trupper, som kunna användas i för stridsvagnar olämplig terräng. (Times den 3 december 1935, Journal of The Royal United Institution februari 1936, m. fl.)

I Le Temps den 5 september 1935 m. fl. tidningar framhålles, att 1935 års stora höstmanöver i Champagne under tiden den 2—9 september bl. a. hade till ändamål att pröva motoriseringens värde. Där deltog även den genom dekret i juli 1935 till en lätt motoriserad division (division légère motorisée) omorganiserade kavalleridivisionen, vars pansarbilbataljon och bataljon »dragons portés» utökats till regementen.

Enligt Le Temps den 28 december 1935 och 9 januari 1936 hava sju infanteridivisioner, som ingå i »l'armée de couverture», nu motoriserats.

Vilket värde man i Italien sätter på motoriserade förband med stark eldkraft, torde framgå av rapporterna från striderna i Abessinien.

Med detta vill jag ingalunda kritisera organisationen av föreslagen krigsfördelning, utan vill i det avseendet framföra mitt gillande. Jag ifrågasät-

ter dock, om man ej snarast borde utreda, huruvida ej den föreslagna 6:te krigsfördelningen lämpligen borde utbytas mot lättrorliga, mindre enheter med stark eldkraft. Den brigad, som försvarskommissionen föreslår, är enligt mitt förmenande inte tillräcklig. Jag har bestyrkts i min uppfattning vid läsandet av decembernumret av Ny Militär Tidskrift, där man i en längre redogörelse ger sitt stöd åt försvarskommissionens arméförslag. Där framhålles efter kortfattad granskning, att flottan — även om den utökades i enlighet med den sjömilitära kommissionsledamotens förslag — icke kan anses vara i stånd att utgöra en första försvarslinje annat än möjlig mellan Åland och Bornholm. Vidare anföres: »Längs hela kusten i övrigt liksom vid landgränsen måste således denna uppgift tillfalla lantstridskrafterna. I intetdera fallet får emellertid förglömmas det direkta understöd vid försvaret, som oundgängligen måste lämnas av flygstridskrafterna vid sidan av deras övriga betydelsefulla operativa uppgifter.

Hur skola då lantstridskrafterna lösa sin del i uppgiften att avvisa en invasion över havet, och vilka fordringar måste på grund därav ställas på dem i olika avseenden?

Givetvis vore det önskvärt, om försvaret kunde föras så, att angriparen aldrig komme i land. Även taktiskt sett skulle ett försvarsvis uppträdande i omedelbar anslutning till kusten innebära många fördelar. För den anfallande utgör nämligen själva landsättningen obestriddligen det mest känsliga skedet av företaget. Förutsättningen för att detta svaghetsmoment skulle kunna begagnas av försvararen vore emellertid, att de blivande landsättningsområdena kunde med bestämdhet förutses, och att försvarskrafternas huvuddel kunde 'i förväg' samlas till dessa områden. Även om antalet användbara landsättningsplatser i varje krigsfall är ringa, står dock i regel åtminstone ett par möjligheter fienden till buds, varför en uppdelning av försvarskrafterna i många fall skulle för oss innebära en ofördelaktig kraftsplittring. Icke heller är det möjligt att bortse från den omständigheten, att en sent verkställd mobilisering av de svenska lantstridskrafternas huvuddel ävensom fördröjning av deras samling kan skänka motståndaren önskat föresteg i operationerna. Å andra sidan kan under vissa betingelser ett så betydande motstånd åstadkommas vid själva stranden, att utsikterna för landsättningsgenomförande förminskas eller omintetgöras. — — — —

I detta sammanhang framträder särskilt betydelsen av att medelst motortransport kunna med stor snabbhet förflytta eldkraftiga förband, såsom biltransporterat artilleri och kavalleri, till landstormens understöd på hotade kuststräckor. Beaktas bör, att dessa motoriserade förband kunna framföras med minst dubbelt så stor hastighet som en transportflotta. — — — —

Om vi äga flygstridskrafter av viss styrka — försvarskommissionen har angivit minimibehovet — tvingas fienden vidare att tillgripa ett tidsödande överskeppningsförfarande, då transportfartygen måste sammanhållas i den

utsträckning, som erfordras för beredande av nöjaktigt luftvärn medelst örlogsfartyg.»

Hela detta resonnemang i Ny Militär Tidskrift synes mig belysa vikten av att vår försvarsorganisation, för att kunna försvara våra kuster och förhindra landstigning, måste till sitt förfogande ha lättrörliga förband med lämpligt fördelade fredsförlägningsplatser. I nämnd tidskrift framhålles också värdet av en lätt brigad ur strategisk synpunkt. Där anföres: »Den lätta brigadens betydelse i strategiskt avseende ligger självklart nog främst i dess förmåga att snabbt tillryggalägga långa sträckor och att vid strid representera en avsevärd kraft. Dess motoriserade förband äro — jämte vissa arméartilleriförband — de trupper i den svenska fälthären, som snabbast och helt oberoende av järnvägsnätet kunna omgrupperas. En genomsnittlig marschhastighet under en längre tid av 200 km. per dygn och momentant ända till 300 km. betyder icke någon överansträngning av dessa förband. Rytts- samt velocipedförbanden äro även i stånd till långa och snabba förflyttningar. De förra kunna beräknas, om det gäller, tillryggalägga bortåt 100 km. på ett dygn och under tvenne på varandra följande dygn 150 km. Som exempel på velocipedförbands prestationsförmåga kan anföras att en gotländsk cykelbataljon innevarande höst tillryggalade 100 km. på mellan 8 och 9 timmar. Vad detta kan betyda för avvärjande av landstigningsföretag är påtagligt. Om exempelvis den lätta brigaden är koncentrerad centralt i Skåne, kunna dess motoriserade förband nå varje punkt på Skånekusten inom ett par timmar, velociped- och hästförbanden senast efter omkring en dag.»

Jag vill också understryka, att förmåga till långa och snabba förflyttningar icke blott medger en snabb omgruppering inom en krigsskådeplats, utan jämväl mellan olika krigsskådeplatser.

Jag har här i stor omfattning refererat till vad som framhålles i Ny Militär Tidskrift, då denna tidskrift stödes av den grupp officerare, som i hög grad redigerat försvarskommissionens förslag. Den snabba utvecklingen inom krigsteknikens område gör, att man inte får låsa sig fast vid gamla former. Givetvis böra ej heller nödvändiga utredningar få förhindra, att vår försvarsmakt hålles i ett stridsvärdigt skick. Förnämsta kritiken mot försvarskommissionen kommer nog alltid att bli, att genom kommissionens mångåriga tillvaro lång tid försuttits för att sätta vårt försvar i modernt skick. Detta gör ju, att vi nu, när krigsmolnen hotfullt skocka sig omkring oss, stå mycket dåligt rustade, praktiskt taget i avsaknad av flygvapen och luftvärn samt med en mycket omodern armé. Härtill kommer, att först om 6 à 7 år kunna vi enligt försvarskommissionens förslag anse oss ha fått fram den nya försvarsorganisationen tillfredsställande, vilket borde vara ett skäl för riksdagen att pröva möjligheten av att åstadkomma en hastigare förbättring av försvarsmakten.

När jag sålunda förordar en utredning om införandet av mindre, mekaniserade och motoriserade enheter med stark eldkraft, utgår jag ifrån, att dylik utredning inte får förhindra igångsättandet av den omorganisation, som i varje fall är nödvändig. Jag är även av den åsikten, att det är bättre med ett mindre omfång av vår försvarsorganisation, om denna är effektiv, än en stor apparat med bristfälligt innehåll.

Men även på ett annat område anser jag, att försvarskommissionen ej lämnat tillräckligt material vid den nya försvarsorganisationens skapande, och jag syftar då på marinen.

Bedrövligt är, att, då svenska riksdagen nu skall avgöra försvarsfrågan med stöd av försvarskommissionens förslag, flottans ställning är så dåligt utredd. Jag har ju ett par år i riksdagen deklarerat, att jag lutar åt den avvägning mellan vapenslagen, som kommissionen föreslår, men jag hade väntat mig, att jag av utredningen skulle kunna få grundlig upplysning i ärendet. Men här saknas trots de många årens arbete svar på väsentliga punkter. Kommissionen tycks ej en gång ha tagit upp flottans örlogsstationer och varv till behandling, trots att dessa två frågor måste vara av vital betydelse för den marina frågan, icke minst ur ekonomisk synpunkt. Och samtidigt som man även genom omfattande försök från grunden upptagit övriga vapengrenars organisation, har man synbarligen icke mycket fördjupat sig i flottans problem. Det har framhållits i flottans eget organ, att flottans hela system skall radikalt omläggas: strategien, taktiken, stridsplanerna och övningsplanerna, och flottans män göra nu anmärkning på, att det ändå inte har presterats några utredningar härutinnan.

Sedan några år har frågan om Stockholms örlogsstation stått på dagordningen. Man har uppenbarligen sedan länge haft en ganska säker känsla av att stationen måste flytta från huvudstadens centrum. Internationella överenskommelser hindra icke en krigförande makt att med sitt flyg bombardera flottstationen. Denna omständighet kan bidra till att öka faran för Stockholm.

Den utredning, som för ett antal år sedan verkställdes, utmynnade emellertid i ett förslag att flytta flottstationen till Lidingön. Flottstationen skulle på detta sätt praktiskt taget alltjämt befinna sig inom huvudstaden.

Försvarskommissionen har under sin behandling av rikets försvarsfråga alltjämt hållit denna fråga öppen.

Tvenne synpunkter äro emellertid tämligen självklara:

- 1) En förflyttning från huvudstaden måste ske.
- 2) Denna förflyttning måste göras längre än den, som blivit föreslagen.

Samtidigt gör sig gällande en annan synpunkt. Flottans landorganisation är synnerligen omfattande i förhållande till dess stridande styrka. Man frågar sig om det verkligen är nödvändigt med tvenne örlogsstationer i Östersjön för en flotta av denna storlek. Och man gör denna fråga så

mycket mera som man vet, att exempelvis den stora engelska flottan i världskriget baserade sig på en improviserad bas (Scapa Flow). Man bör även i detta sammanhang observera, att mellan-Sveriges rikt utvecklade industri torde kunna giva ett gott stöd åt en dylik improviserad bas.

Ur dessa synpunkter kommer man ganska naturligt fram till den frågan, huruvida icke Stockholms och Karlskronas örlogsstationer kunna sammanlösas till en, som förlägges till Karlskrona. Skulle så visa sig vara möjligt, vinner man, förutom en självklar rationalisering av flottans landorganisation, att statens räntelösa markkapital i huvudstadens centrum, värderat till 25 à 30 milj. kr., kan göras mera räntebärande än f. n. är fallet.

Givet är, att en utredning rörande flottstationsfrågan efter ovan angivna synpunkter måste ses i riksförsvarets stora och enhetliga sammanhang.

I Kungl. Maj:ts förslag till nyordning av försvarsväsendet rekommenderas en snar utredning rörande den lämpliga typen av artillerifartyg för kustflottan och i samband därmed jämväl en allmän typutredning för även andra i kustflottan ingående fartyg.

Denna rekommendation liksom även den form, som rekommendationen givits, ger anledning till den uppfattningen, att det här är fråga om en fristående flottutredning i likhet med dem, som tidigare vid mer än ett tillfälle förekommit.

I anledning härav finner jag nödigt att i detta ärende anföra följande.

Vissa skäl tala visserligen för att en utredning av denna art icke är brådskande, eftersom den nuvarande kustflottan med pansarskepp är till sitt bestånd säkrad ända till år 1946, då det äldsta av de pansarskepp, som avses att moderniseras, faller för åldersgränsen. Med hänsyn till den tekniska utvecklingens snabbhet synes det måhända fördelaktigt, att något dröja med utredningen, eftersom en utredning om exempelvis fem år måhända icke kommer ens i fråga om sina utgångspunkter och ännu mindre ifråga om sitt resultat att te sig likartad med en utredning, som man nu vill igångsätta.

Då emellertid, som förut anförts, försvarskommissionen synbarligen icke från grunden utrett flottans problem, torde en utredning vara erforderlig, men det är av vikt, att denna utredning ej sker som en separat utredning, utan såsom en delutredning inom det enhetliga riksförsvarets ram. Vidare är det av vikt, att en sådan utredning tager sikte icke blott på huruvida artillerifartyg äro nödvändiga, vilken fråga bör ses mot bakgrunden av lätta stridskrafers, speciellt ubåtars, ofta självständiga uppträdande till sjöss, utan även på möjligheten att grunda en operativ flottas verksamhet på ett fåtal skepp, som under ett krig icke kunna ersättas, samt slutligen på möjligheten att med andra delar av försvaret, (speciellt flyget), skapa erforderlig trygghet för landet.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte i anslutning till propositionen nr 225 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om följande utredningar:

a) angående lämpligheten av att i försvarsorganisationen införa lättrorliga motoriserade förband med stark eldkraft,

b) angående förläggning och organisation av örlogsstationer och varv,

c) angående flottans organisation, fartygstyper, strategi, taktik, strids- och övningsplaner, samt

att de myndigheter eller de personer, åt vilka dessa utredningar anförtros, måtte sammansättas på ett sådant sätt, att frågorna belysas ur det samlade riksförsvarets behov och intressen.

Stockholm den 21 april 1936.

Erik von Heland.
